

رابطه ترجیح اجتماعی و شایستگی اجتماعی با قربانی شدن دانش آموزان

The relationship between social preference, social competence, and students' victimization

Dr. Majid Sadoughi*

Assistant professor, Department of psychology, University of Kashan, Kashan, Iran.

sadoughi@kashanu.ac.ir

Sima Sadat Korsavi

M. A. in educational psychology, University of Kashan, Kashan, Iran.

دکتر مجید صدوقی (نویسنده مسئول)

استادیار روانشناسی، گروه روانشناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

سینا سادات کرسوی

کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

Abstract

Bullying in school has marked significant effects, including short-term and long-term psychological effects, on victimized students. Therefore, it is highly essential to identify potential risk factors and protective factors. The present study aimed to explore the relationship between social competence, social preference, and students' victimization. This study was descriptive with correlational design. The statistical population included all 13-15-year-old students ($N = 11910$) in Kashan, Iran. Cochran formula was used to estimate the sample size, and 414 students (202 females & 212 males) were selected based on multistage cluster sampling. The participants filled in Illinois Bullying Scale (2001) and Smart and Sanson's Social Competence Questionnaire (2003) and sociogram. Pearson correlation and regression analysis were used to analyze the data. The findings showed that victimization has a significant correlation with social competence, social acceptance, and social rejection. Moreover, regression analysis indicated that social rejection directly and social competence inversely demonstrated the highest power in predicting victimization, respectively. Hence, taking measures to improve students' interpersonal relationships and help them acquire a desirable social status, avoid social rejection among their peers, and increase their social competence can reduce students' victimization.

چکیده

آزار و اذیت در مدرسه تأثیرات مستقیم قابل توجهی از جمله آسیب روانشناختی کوتاه مدت و بلندمدت برای کودکان قربانی در پی دارد. بنابراین، شناسایی عوامل خطرزا و محافظتی در برابر این پدیده از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی با قربانی شدن دانش آموزان انجام شد. روش پژوهش توصیفی - همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان ۱۳ تا ۱۵ ساله شهرستان کاشان (۱۱۹۱۰ نفر) در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بودند که براساس فرمول کوکران از بین آن‌ها نمونه‌ای به حجم ۴۱۴ نفر (۲۰۲ دختر و ۲۱۲ پسر) برآورد و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های شایستگی اجتماعی اسمارت و سان سون (۲۰۰۳) و مقیاس قلدری ایلی نویز (۲۰۰۱) و آزمون گروه سنجی استفاده شد. جهت تحلیل داده‌ها آزمون‌های همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون هم‌زمان استفاده شد. یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های پژوهش نشان داد که شایستگی اجتماعی، پذیرش اجتماعی و طرد اجتماعی با قربانی شدن رابطه معناداری داشت. همچنین، نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد طرد اجتماعی بطور مستقیم و شایستگی اجتماعی به طور معکوس، به ترتیب بیشترین توانایی را در پیش‌بینی قربانی شدن رفتارهای قلدری دانش آموزان داشتند. با توجه به نتایج به دست آمده، انجام اقداماتی به منظور بهبود روابط بین فردی دانش آموزان و کمک به کسب جایگاه اجتماعی مطلوب و اجتناب از طرد شدن در میان همسالان و همچنین، افزایش شایستگی اجتماعی آنان می‌تواند قربانی شدن دانش آموزان را کاهش دهد.

Keywords: victimization, social preference, social competence, acceptance, rejection

واژه‌های کلیدی: قربانی شدن، شایستگی اجتماعی، ترجیح اجتماعی،

پذیرش، طرد

مقدمه

روابط با همسالان عاملی تعیین‌کننده در رشد و سازگاری نوجوانان است و تجارب اجتماعی آنان، به‌ویژه به دلیل نقش حیاتی روابط همسالان در روند اجتماعی شدن توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است (وو، زهانگ، چنگ و هیو، ۲۰۱۸). مدیریت موفقیت‌آمیز روابط همسالان با یکدیگر، پیامدهای فراوانی برای بهزیستی اجتماعی و عاطفی، عملکرد تحصیلی و سازگاری با مدرسه دارد (جانسون، ایرنسمیس، اسنو و پتیت، ۲۰۰۰). قلدری در سراسر جهان به طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفته و به عنوان یک مسئله جدی اجتماعی مرتبط با طیف وسیعی از مشکلات کوتاه مدت و بلندمدت تحصیلی، بهداشت روانی، بین فردی و روانی اجتماعی در بین قربانیان زورگویی شناخته شده است (ناکاموتو و اسکوارتز، ۲۰۱۰؛ واگن، فو، بندر، دلیسی، بیور و هوارد، ۲۰۱۰). آزار و اذیت در مدرسه با تأثیرات مستقیم بر قربانیان از جمله آسیب روانشناختی کوتاه‌مدت و بلندمدت مرتبط است (روگر و جنکینس، ۲۰۱۴). علاوه بر این، عواقب قلدری می‌تواند شدید و عمیق باشد (وو، زهانگ، اس یو، اچ یو، ۲۰۱۵). بسیاری از کودکان و نوجوانانی که برای مدت طولانی در معرض قربانی شدن از سوی همسالان قرار داشته‌اند، دچار انواع ناسازگاری می‌شوند که تنهایی، اضطراب و افسردگی سه شاخص این ناسازگاری هیجانی است (اراث، فلانگان و بیرمن، ۲۰۰۷). کودکان قربانی تمایل دارند خود ارزیابی‌های منفی را از تجارب اجتماعی نامطلوب ناشی از قربانی شدن استنتاج نموده و از این رو، قربانی شدن در بلند مدت می‌تواند بر طرحواره خود و خودشایستگی آنان اثرات نامطلوبی بر جای گذارد (اراث، تیو و الشیخ، ۲۰۱۲).

متأسفانه، قربانیان زورگویی غیر معمول و نادر نیستند؛ تقریباً ۱۵ تا ۳۰ درصد از نوجوانان قربانی شدن را تجربه می‌کنند (پیگورو و جیانگ، ۲۰۱۴). تعداد قابل توجهی از دانش‌آموزان هر ساله توسط قلدرها قربانی می‌شوند (ورنبرگ و بیگس، ۲۰۱۰). مطالعات گسترده در کشورهای غربی نشان می‌دهد که ۴ تا ۹ درصد نوجوانان اغلب در رفتارهای قلدری دخالت دارند و ۹ تا ۲۵ درصد از کودکان سن مدرسه مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند (منسینی، سالمیوالی، ۲۰۱۷). میزان قربانی شدن در زمان انتقال به مقطع متوسطه ۲۶ تا ۲۷ درصد و در کلاس نهم دبیرستان، ۲۳ درصد است و پس از آن کاهش می‌یابد (لیسنی و سیدادی، ۲۰۱۵). پرخاشگری دانش‌آموزان قلدر، کودکان خاصی را مورد هدف قرار داده و در نهایت چندین همسال همواره نقش قربانی را به‌طور مرتب تکرار می‌کنند؛ بنابراین کودکان ممکن است شخصیت یا ویژگی‌های دیگری داشته باشند که آن‌ها را در برابر قربانی شدن آسیب‌پذیر می‌کند (ساراجو، ۲۰۱۷). نوجوانانی که مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند، غالباً «متفاوت» از همسالان خود دیده می‌شوند (گلادن، ویولوکانتز، هامبرگر، لامپکین، ۲۰۱۴). خصوصیاتمانند اضافه وزن یا کمبود وزن، عینک زدن، تازه وارد بودن در مدرسه، از نظر دانش‌آموزان قلدر به عنوان سبک و ضعیف بودن تلقی می‌شود. قربانیان همچنین نسبت به سایرین، کمتر محبوب‌اند، دوستان کمی دارند، با دیگران به خوبی همراه نمی‌شوند و یا دانش‌آموزانی هستند که متعلق به جمعیت خاص مانند دانش‌آموزان با نیازهای ویژه یا دارای ناتوانی هستند (هیگس، جنینگز، جنینگز، بری و گرین، ۲۰۱۸).

از سوی دیگر، فقدان دوست ممکن است یک ریسک فاکتور اجتماعی برای قربانی شدن باشد؛ هرچند، قربانی بودن نیز ممکن است تعداد دوست یا روابط دوستانه را کاهش دهد (ساراجو، ۲۰۱۷)؛ به عبارت دیگر، داشتن دوستان و دوست داشته شدن توسط همسالان می‌تواند از قربانی شدن محافظت کند (خاتری و کوپرسمیت، ۲۰۰۳). به طور کلی، تأثیر رفتارهای آزار و اذیت در مدرسه بر دانش‌آموزان به‌وسیله عوامل خطرزا و محافظتی که در سطح فردی و زمینه‌ای عمل می‌کنند، تعیین می‌شود. بر اساس چارچوب نظری و تعاریف موجود

1. WuZhang, Cheng & Hu
2. Johnson, Ironsmith, Snow & Poteat
3. Nakamoto & Schwartz
4. Vaughn, Fu, Bender, DeLisi, Beaver, Perron, & Howard
5. Rueger & Jenkins
6. Su & Hu
7. Eath, Flanagan & Bierman
8. Tu & El-Sheikh
9. Peguero & Jiang
1. Vanberg & Biggs 0
1. Mesini & Salmivalli 1
1. Lessne & Cidade 2
1. Stracho 3
1. Gidden, Vivolo-Kantor, Hamburger & Lumpkin
1. Hicks, Jennings, Jennings, Betty & Green
1. Katri & Kupersmidt 6

در پیشینه پژوهش، رفتار قربانی با ترجیح اجتماعی^۱ در ارتباط است. پذیرش و طرد همسالان، وضعیت اجتماعی فرد در گروه همسالان را متصور می‌شود و با تعاملات فردی نظیر قربانی شدن درهم‌آمیخته است (تافی، فارینگتون، لوسل و لوبر، ۲۰۱۱). همسو بودن و پذیرش توسط همسالان یک شاخص بسیار مهم از روابط بین فردی رضایت‌بخش است (زهانگ و همکاران، ۲۰۱۴). قربانی‌ها مورد پذیرش کمی قرار می‌گیرند، یعنی همسالانشان آن‌ها را دوست ندارند (پلگرینی و لانگ، ۲۰۰۲). قربانیان، در معرض خطر دوست داشته نشدن توسط همسالان خود هستند (کوچل، لاد، بگول، یابکو، ۲۰۱۵). ویژگی‌های مرتبط با قربانی بودن (مثلاً عدم امنیت و سربریز بودن) احتمالاً ایجاد زمینه دوستی که می‌تواند حمایت لازم برای افراد را فراهم نماید، دشوار می‌سازد (بگول و اسچمیت، ۲۰۱۱).

کودکان بسیار دوست‌داشتنی ممکن است از قربانی شدن محافظت شوند زیرا قلدرها با خطر تحریم‌های اجتماعی احتمالی در گروه همسالانشان زمانی که به این کودکان آسیب می‌رسانند مواجه می‌شوند (سالمیوالی و ایساکس، ۲۰۰۵). در پژوهش سالمیوالی و ایساکس (۲۰۰۵) مشاهده شد که قربانی شدن به‌طور منفی با پذیرش در ارتباط هست و کودکان قربانی اغلب در گروه همسالان طرد می‌شوند. سارنتو، کارنا، هاگس و سالمیوالی^۷ (۲۰۱۳) در پژوهش خود گزارش کردند دانش‌آموزانی که طرد شده بودند به‌وسیله هم‌کلاسی‌هایشان در خطر قربانی شدن قرار داشتند.

همچنین، به نظر می‌رسد شایستگی اجتماعی^۸ نیز عامل دیگری است که در پیشگیری از پدیده قربانی شدن نقش دارد. شایستگی اجتماعی یک مهارت کلیدی است که فرد به عنوان عضوی از جامعه موفق می‌شود و به عنوان بخشی از کیفیت زندگی مرتبط با سلامتی، برای بهزیستی کودکان ضروری است (کاراسیموپولو، دری و زردوواکی، ۲۰۱۲). شایستگی اجتماعی، مفهومی چندبعدی است که ابعاد متفاوتی را دربرمی‌گیرد. مهارت‌های اجتماعی و عاطفی، عمدتاً شامل رفتارهای انسانی و توانایی تنظیم عاطفه، مهارت انطباق با قوانین و مقررات محیط اجتماعی، پذیرفته شدن توسط دیگران یا سازگاری اجتماعی و اثربخشی ادراک‌شده در تعاملات اجتماعی است (سانتوس، پسگاینا، دیل، شین و واگن، ۲۰۱۳). یک روش متداول برای سنجش شایستگی اجتماعی ارزیابی موفقیت در موقعیت‌های اجتماعی مانند داشتن/نداشتن دوست، محبوب بودن (طرد نشدن) و داشتن شبکه اجتماعی پایدار است (روبین، بوکوسکی، لارسن، ۲۰۱۱). پذیرش همسالان فرصتی برای تعامل اجتماعی فراهم می‌کند و بنابراین شایستگی اجتماعی را تقویت می‌کند (ونتزل و رامانی، ۲۰۱۶). یافته‌های مطالعاتی با کودکان مدرسه و نوجوانان نشان می‌دهند که قربانیان، شایستگی کمتری در تعامل با دیگران دارند (کاراویتا، دی بلاسیو و سالمیوالی، ۲۰۱۳؛ زیچ، بلتران-کاتالان، اورتگا-روبیو و لورنت، ۲۰۱۸). نتایج پژوهش اسپالر و دمتریو^۹ (۲۰۱۸) درباره عوامل پیش‌بینی کننده قربانی شدن در نوجوانان نشان داد که آموزش شایستگی اجتماعی برای قربانیان بیشترین اثر بازدارنده را دارد.

با توجه به اهمیت و ضرورت بررسی عوامل پیش‌بینی کننده قربانی شدن دانش‌آموزان در مدارس، روانشناسان و مشاورین مدرسه می‌بایست عوامل خطر ساز و محافظتی مرتبط با قلدری را شناسایی کنند تا بتوانند استانداردهایی را برای مدل‌های مشاوره‌ای و مداخله‌های آموزشی و درمانی پایه‌گذاری کنند تا چنین مدل‌هایی بتوانند ابزار مناسب برای ارزیابی، پیشگیری و درمان را فراهم آورند (خامیس، ۲۰۱۵). تاکنون پژوهش‌های متعددی که در خصوص دلایل و زمینه‌های قربانی شدن و پیامدهای آن انجام شده است، عمدتاً به بررسی ویژگی‌های فردی و عوامل خانوادگی قربانیان پرداخته‌شده‌اند ولی پژوهشی که به تأثیر جایگاه اجتماعی افراد، ترجیح اجتماعی و شایستگی اجتماعی آن‌ها در قربانی شدن بپردازد در جامعه ایران انجام نشده است. در مجموع، به نظر می‌رسد رفتارهای اجتماعی افراد و شایستگی اجتماعی آن‌ها نقش بسزایی در برخورداری از جایگاه

1. social preference
2. Ttofi, Farrington, Lösel & Loeber
3. Pellegrini & Long
4. Kochel, Ladd, Bagwell & Yabko
5. Bagwell & Schmidt
6. Salmivalli & Isaacs
7. Saarento, Kärnä, Hodges & Salmivalli
8. social competence
9. Karasimopoulou, Derri & Zervoudaki
1. Santos, Peceguina, Daniel, Shilo & Vaughn
1. Rubin, Bukowski & Laursen 1
1. Wentzel & Ramani 2
1. Caravita, Di Blasio. & Salmivalli
1. Zych, Beltrán-Catalán, Ortega-Ruiz & Llorent
1. Schüller & Demetriou 5
1. Khamis 6

اجتماعی در بین همسالان و جلوگیری از قربانی شدن دانش‌آموزان دارد و جایگاهی که هر دانش‌آموز در میان هم‌کلاسی‌هایش کسب می‌کند در کیفیت تجربیات تحصیلی و همچنین تأثیری که بر رشد شخصیت فرد دارد حائز اهمیت فراوانی است؛ بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال شناسایی نقش ترجیح اجتماعی (پذیرش و طرد) و شایستگی اجتماعی نوجوانان در میزان قربانی شدن آنان است؛ و درصدد پاسخ به این سؤال است که سهم هریک از متغیرهای شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی شامل طرد و پذیرش اجتماعی در پیش‌بینی قربانی شدن در دانش‌آموزان چقدر است؟

روش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش را دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول شهرستان کاشان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ برابر با نفر ۱۱۹۱۰ تشکیل می‌داند. بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۷۳ نفر به‌عنوان حجم نمونه مورد نیاز تعیین گردید. با توجه به ریزش احتمالی، تعداد ۴۲۰ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول شهرستان کاشان به‌صورت تصادفی با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. ابتدا از کل مدارس مقطع متوسطه اول شهرستان به‌صورت تصادفی ۴ مدرسه دخترانه و ۴ مدرسه پسرانه برگزیده شد (در مجموع ۸ مدرسه) و از این مدارس ۱۴ کلاس (۷ کلاس پسرانه و ۷ کلاس دخترانه) به‌صورت تصادفی انتخاب گردیدند. پس از حذف پرسشنامه‌های معیوب و ناقص تعداد ۴۱۴ پرسشنامه باقیمانده برای بررسی آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین، قبل از اجرای پرسشنامه برای کل کلاس توضیح مختصری در مورد شیوه پاسخ‌دهی به سوالات و هدف از انجام تحقیق داده شد. به شرکت‌کنندگان اطمینان خاطر داده شد که اطلاعات محرمانه و پرسشنامه‌ها بی‌نام بوده و بصورت گروهی مورد تجزیه قرار می‌گیرند. ابزار پژوهش عبارت بودند از:

ابزار سنجش

مقیاس قلدری ایلی نويز! در این پژوهش از زیرمقیاس قربانی از مقیاس قلدری ایلی نويز (۲۰۰۱) استفاده شد. این پرسشنامه توسط ایلی نويز در سال ۲۰۰۱ طراحی شده و سه مؤلفه قلدری (۹ گویه)، زدوخورد (۵ گویه) و قربانی (۴ گویه) را در مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (هرگز تا همیشه) می‌سنجد. مؤلفه قربانی بودن رفتارهای انفعالی دانش‌آموزان در برابر قلدرها را مورد سنجش قرار می‌دهد. به‌عنوان مثال "توسط سایر دانش‌آموزان مورد ضرب و شتم قرار می‌گیرم". اسپلاگه و هولت (۲۰۰۱) برای بررسی روایی این مقیاس از تحلیل عاملی و روایی همگرا و واگرا و به‌منظور بررسی پایایی مقیاس مذکور از روش آلفای کرونباخ استفاده کردند که این ضریب برای زیرمقیاس-های قلدری، ۰/۸۷ بود. در پژوهشی ضرایب آلفای کرونباخ، دونیمه‌سازی و بازآزمایی برای کل مقیاس و ابعاد آن بین ۰/۶۲ تا ۰/۹۰ نوسان داشت و روایی پرسشنامه توسط اساتید و متخصصان این حوزه تأیید شده است (چالمه، ۱۳۹۲). همچنین، ضریب اعتبار با روش آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس قربانی در پژوهش حاضر ۰/۷۵ به دست آمد.

پرسشنامه شایستگی اجتماعی! اسمارت و سانسون این پرسش‌نامه را در سال ۲۰۰۳ تهیه نمودند و دارای ۱۷ گویه در طیف لیکرت ۵ درجه‌ای از (هرگز تا همیشه) است. این پرسش‌نامه دارای پنج زیرمقیاس جرأت‌ورزی، همکاری، همدلی، مسئولیت‌پذیری و خودکنترلی است. ضریب پایایی این پرسش‌نامه در دامنه ۰/۶۰ تا ۰/۷۸ است که از پایایی رضایت‌بخش پرسش‌نامه حکایت دارد (اسمارت و سانسون، ۲۰۰۳). ضریب پایایی این پرسش‌نامه بر اساس آلفای کرونباخ در پژوهش کیانی در تمامی مقیاس‌ها ۰/۷۸ و بالاتر بوده است که این امر بیانگر همسانی درونی خوب پرسشنامه است. همچنین به‌منظور بررسی روایی سازه پرسش‌نامه از روش تحلیل عاملی تأییدی بر اساس مدل اسمارت و سانسون (۲۰۰۳) استفاده شد که نتایج در تمامی شاخص‌ها بیانگر نیکویی برازش الگو بوده است. اعتبار این پرسشنامه از طریق ضریب همسانی درونی با روش آلفای کرونباخ در این پژوهش برابر با ۰/۸۱ بود.

آزمون گروه سنجی! به‌منظور بررسی ترجیح اجتماعی از آزمون گروه سنجی استفاده شد. در جمع‌آوری داده‌ها از روش کی و همکاران (۱۹۸۲) و داج و همکاران (۱۹۹۰) جامعه سنجی انجام گرفت. به‌این ترتیب که پس از ارائه اسامی کل دانش‌آموزان کلاس از آن‌ها خواسته شد اسامی سه نفر از کسانی که بیشترین تمایل رادارند که با آن‌ها دوست باشند و باهم همکاری داشته باشند مشخص نمایند همچنین نام سه نفر از کسانی که کمترین تمایل رادارند که با آن‌ها دوست باشند و باهم همکاری داشته، مشخص نمایند (به نقل از امیری، ۱۳۸۴).

1. Illinois Bullying Scale
2. Social competence Questionnaire
3. Smart & Sanson
4. Sociometric test

یافته‌ها

جدول ۱ بیانگر نمرات میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش است. همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود بین شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی (پذیرش و طرد) با قربانی همبستگی منفی معناداری وجود دارد.

جدول ۱- شاخص‌های توصیفی و ضرایب همبستگی متغیرهای قربانی، شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی

متغیرها	۱	۲	۳	۴
۱. قربانی	۱			
۲. شایستگی اجتماعی	-۰/۱۷**	۱		
۳. پذیرش اجتماعی	-۰/۱۱*	۰/۱۹**	۱	
۴. طرد اجتماعی	۰/۱۸**	-۰/۱۵**	-۰/۲۴**	۱
میانگین	۶/۹۰	۶۱/۷۱	۱۰/۵۶	۲/۳۲
انحراف استاندارد	۳/۱۹	۹/۵۰	۸/۳۹	۳/۰۱

**p<۰/۰۱

*p<۰/۰۵

به منظور بررسی میزان سهم هریک از متغیرهای پیش‌بین شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی در متغیر ملاک قربانی شدن از روش تحلیل رگرسیون همزمان استفاده شد. ابتدا پیش‌فرض‌های تحلیل رگرسیون از جمله هم‌خطی از طریق پارامتر تحمل واریانس و عامل تورم واریانس و شاخص استقلال خطاها از طریق آزمون دوربین و اتسون بررسی گردید. همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود دامنه مقادیر پارامتر تحمل در دامنه ۰/۹۱ تا ۰/۹۵ قرار داشت. لازم به ذکر است مقادیر تحمل در دامنه صفر تا ۱ قرار دارد و اندازه‌های پایین‌تر پارامتر تحمل نشان‌دهنده وجود روابط قوی‌تر بین متغیرهای پیش‌بین است و مقادیر پارامتر تحمل نزدیک‌تر به عدد ۱ نشان‌دهنده احتمال وجود هم‌خطی چندگانه کمتر است. همچنین، مقدار تورم واریانس (VIF) بزرگتر از ۵ نشان‌دهنده هم‌خطی چندگانه بالا می‌باشد. شاخص تحمل واریانس در تحلیل رگرسیون حاضر در دامنه ۱/۰۵ تا ۱/۰۹ قرار داشت که نشان‌دهنده برقراری پیش‌فرض عدم هم‌خطی است. همچنین، آماره دوربین-واتسون که یکی از مهمترین پیش‌فرض‌های تحلیل رگرسیون است باید بین ۰ تا ۴ باشد و اگر بین باقی‌مانده‌ها همبستگی متوالی وجود نداشته باشد، مقدار این آماره باید به ۲ نزدیک باشد و چنانچه این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد جای هیچ نگرانی نیست (مؤمنی و قیومی، ۱۳۸۹). جدول ۲ نشان می‌دهد مقدار این آماره برابر با ۱/۷۴ و نشان‌دهنده استقلال خطاهاست. بنابراین، همگی شاخص‌ها حاکی از برقراری پیش‌فرض‌های لازم برای انجام تحلیل رگرسیون می‌باشد. نتایج تحلیل رگرسیون همزمان در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- نتایج تحلیل رگرسیون همزمان رفتار قربانی روی شایستگی اجتماعی، ترجیح اجتماعی

متغیر پیش‌بین	B	خطای استاندارد	Beta	t	p	VIF	Tolerance
مقدار ثابت	۹/۵۸	۱/۰۴	-	۹/۱۸	۰/۰۰۰	-	-
پذیرش	-۰/۰۲	۰/۰۱۹	-۰/۰۵	-۱/۱۲	۰/۲۶۳	۱/۰۹۱	۰/۹۱
طرد	۰/۱۶	۰/۰۵۳	۰/۱۵	۳/۰۶	۰/۰۰۲	۱/۰۷۶	۰/۹۲
شایستگی اجتماعی	-۰/۰۴۶	۰/۰۱۶	-۰/۱۳	-۲/۷۷	۰/۰۰۶	۱/۰۵۲	۰/۹۵
	Adjusted R ² =۰/۰۵۲		R ² =۰/۰۵۹			Durbin-Watson=۱/۷۴	

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود طرد اجتماعی و شایستگی اجتماعی به ترتیب بیشترین قدرت پیش‌بینی‌کنندگی قربانی را داشتند و روی هم توانستند ۵/۲ درصد از واریانس قربانی را تبیین کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

The relationship between social preference, social competence, and students' victimization

هدف اصلی این تحقیق بررسی رابطه شایستگی اجتماعی و ترجیح اجتماعی با قربانی شدن در دانش‌آموزان بود. نتایج نشان داد که بین شایستگی اجتماعی و قربانی شدن رابطه منفی و معناداری وجود دارد و آن دسته از دانش‌آموزانی که شایستگی اجتماعی بالاتری دارند کمتر در معرض قربانی شدن قرار دارند. یافته‌های به‌دست‌آمده از آزمون این فرضیه با پژوهش زیچ و همکاران (۲۰۱۸)، دبیری و همکاران (۱۳۹۵)، هماهنگی دارد. زیچ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی دریافتند که کودکان قربانی شایستگی اجتماعی کمتری نسبت به دیگران دارند. یافته‌های پژوهش دبیری و همکاران (۱۳۹۵)، حاکی از اثربخشی آموزش شایستگی اجتماعی بر کاهش میزان قربانی شدن در قربانیان قلدری بود. آنان دریافتند که شایستگی اجتماعی برای قربانیان بیشترین اثر را دارد. در تبیین یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که شایستگی اجتماعی پایه‌ای برای استراتژی مقابله‌ای مؤثر برای برخوردهای شخصی و خصوصی در خانواده، گروه‌های همسالان یا جامعه است (اسچالر و دمتریو، ۲۰۱۸). سیلسن (۲۰۰۸) در مدل دوجزئی از شایستگی اجتماعی مطرح می‌کند که هر دو مؤلفه شایستگی اجتماعی (محبوبیت اجتماعی و محبوبیت ادراک‌شده) عوامل محافظتی علیه قربانی شدن هستند. نوجوانانی که در هر دو بعد صلاحیت‌دارند، بعید به نظر می‌رسد هدف قلدری قرار گیرند (دی براین، سیلسن و ویسینک، ۲۰۱۰). همچنین با آموزش حل مسئله و تصمیم‌گیری که از قابلیت‌های شایستگی اجتماعی است، می‌توان میزان قربانی شدن را کاهش داد. کودکانی که در حل مسئله اجتماعی تواناتر هستند در مذاکره ماهرانه با دیگران تواناتر هستند و در نتیجه از قربانی شدن در مقابل قلدری همسالان اجتناب می‌کنند (کوک و همکاران، ۲۰۱۰ به نقل از دبیری ۱۳۹۵).

نتایج نشان داد که بین ترجیح اجتماعی با رفتارهای قربانی رابطه معنادار وجود دارد. به‌گونه‌ای که پذیرش اجتماعی با قربانی شدن رابطه معکوس و طرد اجتماعی دانش‌آموزان از سوی دیگر دانش‌آموزان با قربانی شدن رابطه مستقیم داشته و آن را پیش‌بینی می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های ون دن برگ، بارک و سیلسن^۲ (۲۰۱۵)، سالمیوالی و ایساکو (۲۰۰۵)، مارتین بابارو، دیازا-آگودا، مارتینز-آریا و استگلیچ^۳ (۲۰۱۶)، سارنتو، کارنا، هاگس و سالمیوالی (۲۰۱۳) هماهنگ است. نتایج پژوهش ون دن برگ و همکاران (۲۰۱۵) نشان داد که ترجیح اجتماعی به‌طور منفی با رفتارهای قربانی شدن رابطه دارد. در پژوهش سالمیوالی و ایساکس (۲۰۰۵)، مارتین بابارو و همکاران (۲۰۱۶) مشاهده شد که قربانی شدن به‌طور منفی با پذیرش اجتماعی در ارتباط است و کودکان قربانی اغلب در گروه همسالان طرد می‌شوند. در طول نوجوانی، پذیرش در گروه همسالان یک هدف مهم برای رشد اجتماعی افراد است. بر اساس این دیدگاه، در بافت گروه همسالان دانش‌آموزان تنهاجمی و پرخاشگر منابع بالقوه خود را به دو هدف اصلی تقسیم می‌کنند: به دست آوردن محبت همسالان و تسلط بر دانش‌آموزان خاص (زوان، دیجکسترا و وینسترا، ۲۰۱۳). با توجه به این نظریه، افراد پرخاشگر به‌منظور به حداقل رساندن خطرات از دست دادن محبت در گروه همسالان خود، قربانیان با جایگاه اجتماعی پایین را ترجیح می‌دهند (مارتین بابارو و همکاران، ۲۰۱۶). علاوه بر این، به نظر می‌رسد قربانیان کودکان تنهایی باشند و اغلب رفتارهای کناره‌گیری را نسبت به همسالانشان نشان می‌دهند. از یک سو، به نظر می‌رسد که آن‌ها ترجیح می‌دهند به‌صورت تنها بازی کنند (ظاهراً داوطلبانه)، از سوی دیگر، تنها هستند و کسی را برای بازی ندارند. مشاهده رفتارهای کناره‌گیری این افراد ممکن است یکی از عوامل چندگانه دخیل برای آسیب‌پذیری برای قربانی شدن باشد. به این خاطر که کودکان غیردرگیر کمتر تمایل دارند که به کودکانی که خودشان را از دیگر همسالان کنار کشیده‌اند کمک کنند. نتایج پژوهش ساراچو (۲۰۱۷) نشان داد که فقدان دوست ممکن است یک عامل ریسک اجتماعی برای قربانی شدن باشد و البته قربانی بودن ممکن است به چند دلیل تعداد دوست یا روابط دوستانه را کاهش دهد. اول اینکه پیوستن به قربانیان ممکن است به‌وسيله بسیاری از کودکان این‌گونه تفسیر شود که درخطر هدف پرخاشگری توسط قلدرها هستند. دوم اینکه پیوستن به قربانیان ممکن است جایگاه اجتماعی آنها را تقلیل دهد. سوم اینکه قربانیان ممکن است دست به رفتارهایی بزنند که کمتر برای همسالان جذاب و مطلوب باشد (بندورا، باربارانلی، کاپرارا و پاستورلی، ۱۹۹۶).

علاوه بر این، هر دو بعد پذیرش و طرد برای فهم رفتار اجتماعی مهم هستند. زمانی که سطوح بالایی از دوست‌نداشتن با نبودن حمایت اجتماعی مثبت ترکیب می‌شود این فرآیند فرد را برای تبدیل شدن به قربانی آماده می‌کند. قلدرها ممکن است این کودکان را به‌عنوان هدف آسان در نظر بگیرند زیرا آن‌ها به‌طور واضح در گروه همسالانشان فاقد توانایی دفاع هستند. چندین دلیل برای این امر وجود دارد؛ آزار و اذیت همسالانی که هیچ دوستی ندارند خطر انتقام را کمتر می‌کند و درواقع آن‌ها اهداف ساده‌ای هستند. در مقابل، داشتن دوستان یا پذیرش سپری در برابر قربانی شدن است (پلگرینی و لانگ، ۲۰۰۲). همچنین، قلدرها تمایل دارند کسانی که توسط دیگران طرد می‌شوند را برای دستیابی و حفظ پایگاه اجتماعی‌شان

1. deBruyn, Cillessen & Wissink
2. Berg, Burk & Cillessen
3. Martín Babarro, Díaz-Aguado, Martínez Arias & Steglich
4. Zwaan, Dijkstra & Veenstra
5. Bandura, Barbaranelli, Caprara & Pastorelli

مورد هدف قرار دهند (پلگرینی و لانگ، ۲۰۰۲؛ سیجتسما، ونسترا، لیندنبرگ و سالمیوالی، ۲۰۰۹). علاوه بر این، رفتار سایر اعضای گروه نیز مهم است؛ نوجوانان به جز افرادی که اقدام به قلدری می‌کنند، از ترس قربانی شدن خودشان برای دوست شدن با قربانیان دچار تردید هستند (مرتین^۲، ۱۹۹۶).

این پژوهش، محدود به دانش‌آموزان دوره متوسطه است، بنابراین در تعمیم‌یافته‌ها به سایر مقاطع تحصیلی باید جانب احتیاط رعایت شود. پیشنهاد می‌شود این پژوهش در مقاطع تحصیلی دیگر و با سنین مختلف انجام شود. همچنین، در این بررسی قربانی سایبری مورد بررسی قرار نگرفته است پیشنهاد می‌شود این نوع قربانی شدن نیز مورد بررسی قرار گیرد. لازم به ذکر است اگرچه ویژگی‌های فردی و مهارت‌های ارتباطی دانش‌آموزان، قربانی شدن آنها را پیش‌بینی می‌کند، لذا توجه به عوامل محیطی در مدرسه و در نظر گرفتن نقش بسزای مشاوران مدرسه حائز اهمیت است. از این‌رو، این افراد می‌توانند با اقدامات مناسب نظیر تشویق دانش‌آموزان به فعالیت‌های گروهی در کلاس، آموزش مهارت‌های اجتماعی و تقویت شایستگی اجتماعی و کمک به یادگیری رفتارهای مناسب اجتماعی به افزایش پذیرش اجتماعی دانش‌آموزان کمک کرده و با شناسایی افراد مطرود و آسیب پذیر در گروه‌های دانش‌آموزی کمک به تسهیل فرآیند پذیرش اجتماعی آنان و همچنین آموزش اولیاء و مربیان برای فراهم کردن بستر حمایت اجتماعی مناسب برای دانش‌آموزان، نقش بسزایی در کاهش قربانی شدن دانش‌آموزان داشته باشند.

منابع

- امیری، شعله (۱۳۸۴). بررسی پیشرفت تحصیلی در گروه‌های جامعه سنجی. *مجله روانشناسی*، ۹ (۲): ۱۵۰-۱۳۹.
- چالمه، رضا (۱۳۹۲). کفایت روانسنجی مقیاس قلدری ایلی نویز در دانش‌آموزان ایرانی: بررسی روایی، پایایی و ساختار عاملی. *روش‌ها و مدل‌ها روانشناختی*، ۳ (۱۱): ۵۲-۳۹.
- دبیری، سولماز؛ بیرامی، منصوره؛ هاشمی نصرت آباد، تورج و بدری گرگری، رحیم (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش کفایت اجتماعی مبتنی بر مدل فلنر بر تاب‌آوری و میزان قربانی شدن دانش‌آموزان قربانی قلدری. *مجله پژوهش‌های مشاوره*، ۱۵ (۵۹): ۱۱۹-۱۴۱.
- کیانی، مسعود (۱۳۹۴). *طراحی برنامه آموزش تحول مثبت نوجوانی و اثربخشی آن بر خودتنظیمی، هویت یابی و شایستگی اجتماعی نوجوانان*. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران.
- مؤمنی، منصور و فعال قیومی، علی (۱۳۸۹). *تحلیل آماری با استفاده از SPSS*. تهران: ناشر مولف.
- Bagwell, C. L., & Schmidt, M. E. (2011). *Guilford series on social and emotional development. Friendships in childhood and adolescence*. New York, NY, US: Guilford Press.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of personality and social psychology*, 71(2), 364.
- Caravita, S. C., Di Blasio, P., & Salmivalli, C. (2010). Early adolescents' participation in bullying: Is ToM involved?. *The Journal of Early Adolescence*, 30(1), 138-170.
- de Bruyn, E. H., Cillessen, A. H., & Wissink, I. B. (2010). Associations of peer acceptance and perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 30(4), 543-566.
- Erath, S. A., Flanagan, K. S., & Bierman, K. L. (2007). Social anxiety and peer relations in early adolescence: Behavioral and cognitive factors. *Journal of abnormal child psychology*, 35(3), 405-416.
- Erath, S. A., Tu, K. M., & El-Sheikh, M. (2012). Socially anxious and peer-victimized preadolescents: "Doubly primed" for distress?. *Journal of abnormal child psychology*, 40(5), 837-848.
- Espelage, D. L., & Asidao, C. S. (2001). Conversations with middle school students about bullying and victimization: Should we be concerned?. *Journal of Emotional Abuse*, 2(2-3), 49-62.
- Gladden, R. M., Vivolo-Kantor, A. M., Hamburger, M. E., & Lumpkin, C. D. (2014). Bullying surveillance among youths: Uniform definitions for public health and recommended data elements. Version 1.0. *Centers for Disease Control and Prevention*.
- Hicks, J., Jennings, L., Jennings, S., Berry, S., & Green, D. A. (2018). Middle school bullying: Student reported perceptions and prevalence. *Journal of Child and Adolescent Counseling*, 4(3), 195-208.
- Johnson, C., Ironsmith, M., Snow, C. W., & Poteat, G. M. (2000). Peer acceptance and social adjustment in preschool and kindergarten. *Early Childhood Education Journal*, 27(4), 207-212.
- Karasimopoulou, S., Derri, V., & Zervoudaki, E. (2012). Children's perceptions about their health-related quality of life: effects of a health education-social skills program. *Health education research*, 27(5), 780-793.
- Khamis, V. (2015). Bullying among school-age children in the greater Beirut area: Risk and protective factors. *Child abuse & neglect*, 39, 137-146.

The relationship between social preference, social competence, and students' victimization

- Khatri, P., & Kupersmidt, J. B. (2003). Aggression, peer victimization, and social relationships among Indian youth. *International Journal of Behavioral Development, 27*(1), 87-95.
- Kochel, K. P., Ladd, G. W., Bagwell, C. L., & Yabko, B. A. (2015). Bully/victim profiles' differential risk for worsening peer acceptance: The role of friendship. *Journal of applied developmental psychology, 41*, 38-45.
- Lessne, D., & Yanez, C. (2016). Student Reports of Bullying: Results from the 2015 School Crime Supplement to the National Crime Victimization Survey. Web Tables. NCES 2017-015. *National Center for Education Statistics*.
- Martin Babarro, J., Díaz-Aguado, M. J., Martínez Arias, R., & Steglich, C. (2017). Power structure in the peer group: The role of classroom cohesion and hierarchy in peer acceptance and rejection of victimized and aggressive students. *The Journal of Early Adolescence, 37*(9), 1197-1220.
- Menesini, E., & Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, health & medicine, 22*(sup1), 240-253.
- Merten, D. E. (1996). Visibility and vulnerability: Responses to rejection by nonaggressive junior high school boys. *The Journal of Early Adolescence, 16*(1), 5-26.
- Nakamoto, J., & Schwartz, D. (2010). Is peer victimization associated with academic achievement? A meta-analytic review. *Social Development, 19*(2), 221-242.
- Peguero, A. A., & Jiang, X. (2014). Social control across immigrant generations: Adolescent violence at school and examining the immigrant paradox. *Journal of Criminal Justice, 42*(3), 276-287.
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British journal of developmental psychology, 20*(2), 259-280.
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Laursen, B. (Eds.). (2011). *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*. Guilford Press.
- Rueger, S. Y., & Jenkins, L. N. (2014). Effects of peer victimization on psychological and academic adjustment in early adolescence. *School Psychology Quarterly, 29*(1), 77.
- Saarento, S., Kärnä, A., Hodges, E. V., & Salmivalli, C. (2013). Student-, classroom-, and school-level risk factors for victimization. *Journal of school psychology, 51*(3), 421-434.
- Salmivalli, C., & Isaacs, J. (2005). Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness, and children's self-and peer-perceptions. *Child development, 76*(6), 1161-1171.
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. *Handbook of peer interactions, relationships, and groups, 322-340*.
- Santos, A. J., Peceguina, I., Daniel, J. R., Shin, N., & Vaughn, B. E. (2013). Social competence in preschool children: Replication of results and clarification of a hierarchical measurement model. *Social Development, 22*(1), 163-179.
- Saracho, O. N. (2017). Bullying: young children's roles, social status, and prevention programs. *Early child development and care, 187*(1), 68-79.
- Schüller, I., & Demetriou, Y. (2018). Physical activity interventions promoting social competence at school: A systematic review. *Educational Research Review, 25*(1), 39-55.
- Sijtsema, J. J., Veenstra, R., Lindenberg, S., & Salmivalli, C. (2009). Empirical test of bullies' status goals: Assessing direct goals, aggression, and prestige. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression, 35*(1), 57-67.
- Smart, D., & Sanson, A. (2003). Social competence in young adulthood, its nature and antecedents. *Family Matters, (64)*, 4.
- Spinrad, T. L., & Gal, D. E. (2018). Fostering prosocial behavior and empathy in young children. *Current opinion in psychology, 20*, 40-44.
- Ttofi, M. M., Farrington, D. P., Lösel, F., & Loeber, R. (2011). The predictive efficiency of school bullying versus later offending: A systematic/meta-analytic review of longitudinal studies. *Criminal Behavior and Mental Health, 21*(2), 80-89.
- van den Berg, Y. H., Burk, W. J., & Cillessen, A. H. (2015). Identifying subtypes of peer status by combining popularity and preference: A cohort-sequential approach. *The Journal of Early Adolescence, 35*(8), 1108-1137.
- Vaughn, M. G., Fu, Q., Bender, K., DeLisi, M., Beaver, K. M., Perron, B. E., & Howard, M. O. (2010). Psychiatric correlates of bullying in the United States: Findings from a national sample. *Psychiatric Quarterly, 81*(3), 183-195.
- Vernberg, E., & Biggs, B. (2010). *Preventing and treating bullying and victimization*. Oxford University Press.
- Wentzel, K. R., & Ramani, G. B. (Eds.). (2016). *Handbook of social influences in school contexts: Social-emotional, motivation, and cognitive outcomes*. Routledge.
- Wu, L., Zhang, D., Cheng, G., & Hu, T. (2018). Bullying and social anxiety in Chinese children: moderating roles of trait resilience and psychological suzhi. *Child abuse & neglect, 76*, 204-215.
- Wu, L., Zhang, D., Su, Z., & Hu, T. (2015). Peer victimization among children and adolescents: A meta-analytic review of links to emotional maladjustment. *Clinical pediatrics, 54*(10), 941-955.
- Zhang, F., You, Z., Fan, C., Gao, C., Cohen, R., Hsueh, Y., & Zhou, Z. (2014). Friendship quality, social preference, proximity prestige, and self-perceived social competence: Interactive influences on children's loneliness. *Journal of school psychology, 52*(5), 511-526.

- Zwaan, M., Dijkstra, J. K., & Veenstra, R. (2013). Status hierarchy, attractiveness hierarchy and sex ratio: Three contextual factors explaining the status–aggression link among adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 37(3), 211-221.
- Zych, I., Beltrán-Catalán, M., Ortega-Ruiz, R., & Llorent, V. J. (2018). Social and emotional competencies in adolescents involved in different bullying and cyberbullying roles. *Revista de Psicodidáctica (English ed.)*, 23(2), 86-93.

شپړو، شپړو، شپړو
پرتال جامع علوم انسانی
شپړو، شپړو، شپړو